XXXVII. évf. Cluj-Kolozsvár, 1927. Junius 6. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENC EGYLET

Alapitotta: Dr. BOROS GYÖRGY.

Brassai.

Ismerünk embereket, kik koruk közkincsévé váinak; mások évtizedekig éreztetik hatásukat; de vannak olyanok is, akik a növényvilág évszázados cserfáival hasonlithatók össze.

A legnagyobb szellemek a názáreti Mesterek, kik legalább is évezredekre szabnak irányt az emberi gondolkodásnak s mutatnak rá a sziv nemes feladataira s értékére.

Ezeket követik a Dávid Ferencek lángoló lelkesedésükkel, igazságszomjukkal, férfias bátorságukkal s a Brassaiak nemes öntudatukkal, őszinte tudásvágyukkal, gyermektiszta érzelmeikkel s önálló gondolkodásukkal és átfogó tekintetükkel.

A mi Brassaink, ez évszázados óriás ugy áll és él a XIX. században, mint a század megtestesült szelleme: tiszta vizekre vágyik, folytonosan szomjas lelkileg, kutat, keres, okoskodik, mer, cselekszik, hiszen, akar és remél. Fejében levő eszével a tudósok alkotta fellegeket gyéritgeti s az egyes foszlányokon át keresi a mindeneket tápláló napot a maga igazi fényével és világosságával.

Az egyfelől barbár, másfelől szentimentális érzéseket lehámozza a kor szivének felületéről s az emberszeretet tiszta érzését hirdeti és valósitja meg bámulatos életében.

Meglátja, hogy a tudományok és a tények kölcsönös összefüggésben vannak egymással s észreveszi, hogy az élet sokoldalúságában egyetlenegy valóságnak a kibontakozása.

Ez az örökifju ember 30 évvel ezelőtt szünt meg munkálkodni, de alakja nem ment feledésbe. Vajha szelleme, munkakedve és munkabirása, akarata és hite gazdagitaná a mi nehéz és küzdelmes életünket is! Vajha igazságot kutató és nemzedéket nevelő lelke kitartásra, reménységre és föltétlen hitre sarkalna minket, hogy nemes fajunkért és fönséges vallásunkért nem hiábavaló a szenvedés!

Unitarian school for the ministry
Berkeley
America California

A pünkösti lélek készitsen mindnyájunkat Brassaink emlékének magasztos megünneplésére s tegye értékesekké közöttünk az ő életének nagyszerü eszményeit! *Dr. K. E.*

A mi Brassai bácsink.

Vannak gazdag szegények és vannak szegény gazdagok. Mi unitáriusok az elsők társaságába ritkán voltunk sorozva, mert közöttünk ritka volt a gazdag ember. Olyan gazdag, akit szegénynek szoktak mondani, még ritkább, mert gazdag szegénynek azt mondják, akinek a földi javakból bőven jutott, de a lelkiekből, főképpen pedig a sziv kincseiből kevés, vagy éppen semmi. Akinek tele az erszénye, de üres a szive, szegény és sokszor nyomorult, üldözött. Alig meri fejét álomra hajtani, mert fél a leselkedőktől, mert nem bizik senkiben, mert nem szerzett magának sem jó barátot, sem védelmezőt. Nem hiszen senkinek.

A szegény ember lehet boldog és megelégedett, mert nem vágyik sokra, különösen pedig, nem vágyik a másokéra. Ő mindenét magával hordozza. Két keze a buzaföldje, két lába a gyors szekere. Kenyerét nem kéri mástól, nyugalmát megtalálja ott, hol a gerlice bugva énekel.

A szegény gazdag mindig többet ad, mint amennyije van, mert ő minden adás után ujra gazdagodik. Az adakozó szivben épp ugy sokasodik a jóság gyökere, mint tavaszi kaszálás után a rét füve.

Csak az tudja felfogni és megérteni Jézus jótékony és örökkétartó segitségét, aki tudja, hogy szivét Isten áldó harmatja harminc esztendeig szünetlenül öntözte és táplálta. Mihelyt megnyilt keblének forrása, többé nem volt megszakadása sem éjjel, sem nappal. Akár egy esztendeig, akár háromig végezte, mit az Atya reábizott, mindenét odaadta embertársainak. Azok, akik a földbe ásták, szegények maradtak, nemzetségről-nemzetségre. Azok, akik megértették a parancsot: az éhezőnek adj enni, a szomjazónak adj innia, azóta mindig és ezután is szünet nélkül gazdagitják a sziveket és a lelkeket.

Csak a rideg, fásult szivü gazdagok panaszolják, hogy gonosz a világ, rosszak az emberek. Nem érdemes másra gondolni, kár érettök fáradozni. Csak ők állnak félre, mikor Jézus utközben betér hozzájuk pihenőre és üditőre. Csak ők nem marasztalják asztaluk mellett a Mestert.

Ha kissé utána gondolunk, meglátjuk mennyire hasonlitott Jézuséhoz azoknak a pályája, akik mindig másokért, mások boldogságáért, tudásáért, felvilágosodásáért emésztették magokat. Miként Jézusnak, nekik is gyakran nem volt, hova fejöket lehajthatniok.

Lám, Brassairól akarunk szólni s Jézust emlegetjük! Ne legyen senkinek botránkozására. Jézus azt kivánta: a ki követni

akar engemet, tagadja meg magát, vegye föl az én keresztemet s ugy kövessen engemet. Brassai ezt cselekedte, de neki nem a kis Galileában, hanem nagy Magyarországon kellett fölvenni a keresztet.

Ha Jézust nem értették meg, megérezték, mert ő a sziv boldogságát igérte. A tudás fájáról kinálta követőit a mi Brassai bácsink.

Ha most halála után harminc esztendővel vizsgálgatjuk, hogy tanitásaiból mi maradott fenn, nem sokan vallanak rá, de ha a nevét emlitjük, öregek és ifjak, magukénak mondják, mert Brassai bácsinak nevezzük. Igazuk van, mert ő ezt koránál fogva bőven kiérdemelte, hisz majdnem száz éves volt. De azért is igazuk van, mert Brassai mindenkié volt.

Ebben találjuk meg a Brassai szerencséjét. Szorosan véve nem volt senkié, mert családot nem alapitott, atyai ágon rokona nem maradott, az anyai ágon levőkből csak a 3-ik, 4-ik vagy ötödik nemzedék mondhatta magáénak. És mégis ő mindenkinek bácsija volt. Ő mindenkié volt egész Erdélyben s tul bércen és rónán, valahol magyar szó hangzik. Az ő rokoni kapcsolatát igazi, tőrölmetszett magyar jelleme teremtette meg.

Őszinte volt, mint minden igaz ember, akinek nincsen rejtegetni valója. Bátran szembe nézett ifjuval és időssel s egy percig sem titkolta el tőle gondolatát.

Az őszinte szóra mindig szükség volt, de a Brassai korában sokszorosan, mert a magyarok el voltak maradva a világtól. A magyarnál volt bőven bor, buza, barack. Volt arany is, ezüst is kellő, de nem volt okossága, mivel fölhasználta volna Isten gazdag ajándékait. A magyarnak volt bátorsága, vitézsége nagy, de nem volt kitartása ereje fölhasználására. Brassai kezébe vette a tollat, megizente, megirta, szemünkbe megmondotta, hogy el vagyunk maradva, mert nem szeretünk tanulni. Őszinte szavai miatt sok haragosa volt, de csak az irók között.

Brassai szorgalmas volt. Szeretjük emlegetni például a méhet. Jó példa és kedves, mert az ő parányi testéből rengeteg sok telik ki. Egy napi munkája fölér a legszorgalmasabb emberével, de ha az ő erejét és teste nagyságát tekintjük, bátran kimondhatjuk, hogy többet dolgozik az embernél, mert ő reggeltől estéig nem tart szünetet.

Brassait bátran mondhatjuk a szorgalom mintaképének. Nagy tudósnak, mindentudónak mondották; az is volt, de hogy jutott hozzá: ugy, hogy már gyermek korában elhatározta, hogy megtanul mindent, amit mások mondanak vagy irnak. Tanitója alig volt egy-kettő.

Neki csak arra volt szüksége, hogy egyszer utbaigazitsák. A többit végezte a maga erején. Nem ismert fáradtságot, nem ismert akadályt. És mi lett a jutalma: az, hogy 13 éves korában az anyanyelvén kivül könnyen olvasta a latint, a németet, sőt még a görögből is tudott keveset.

Amit a gyermek Brassai megszokott, azt az ifju s a férfi hasonló kitartással folytatta. Sokan sokszor mondták: könnyü volt Brassainak, mert ő neki nagy volt az esze s ritka és csodálatos volt a tehetsége. Ez ellen Brassai mindig tiltakozott. Azt is mondották, hogy ő szerencsés volt. Pedig dehogy volt, hiszen az édes atyja egyike volt legszegényebb papjainknak, mert Torockószentgyörgyön csekély volt a papbér s Szentmihályfalván sem volt nagy. Ami volt, azt is javarészben könyvre költötte.

Brassai tökéletesen hasonlitott a legjobb székely fiukhoz tanuló korában, mert 16 éves korától kezdve teljesen a maga erején tartotta fenn magát. Emiatt az iskola elvégzése neki jó pár évvel több időbe került, mint sokaknak. Magántanitóságot vállalt vidéki uri családoknál és küzködött a megélhetésért, de csüggedést nem ismert.

Brassai *takarékos volt.* Tudós emberről ritkán hallani, hogy jól gazdálkodik a pénzével, vagy a vagyonával. Brassainak se pénze, se más vagyona nem volt azon tul, amit vasszorgalmával megszerzett és gondosan megtakaritott. Mégis mindig annyija volt, hogy másra nem szorult. Hogy történt az, holott életrajzából tudjuk, hogy egész évre 500 forint járt, mikor a *Vasárnapi Ujságot* szerkesztette. A tanárság után is csak ennyit igértek, de az első esztendei fizetése még decemberben sem volt kifizetve, mert üres volt a pénztár. Mégis az ő szájából panaszt nem hallott senki. Ellenkezőleg, ha a tanulók hozzá fordultak, nemcsak ingyen oktatással, hanem pénzsegéllyel is ellátta.

Föl van jegyezve Brassairól, hogy egyházának, sokszor ajándékozott szép összegeket. Azt is tudjuk, hogy a kollégium szegénységén ugy segitett, hogy a sajátjából szerelte fel a természettant és a vegytant eszközökkel. Meg van irva, hogy szegény fiut, szegény leányt százat is, ha nem többet a maga zsebéből tanittatott és kenyérhez juttatta őket. Ennek a titoknak a kulcsa ott található meg, hogy magára alig költött valamit. Élelme és ruházkodása a lehető legegyszerübb volt, mert mindig arra számitott, hogy jönnek hozzá, akik még szegényebbek. Kiszámitotta, hogy egy hónap alatt mennyiből él meg s a többit félretette mások számára, akik hozzá folyamodtak s akiket legtöbbször nem is ismert.

Az az okos takarékosság, amely másokra is gondol. Erősen meghatók azok a levelek, melyekben megköszönik „kimondhatatlan jóságát“. Ilyen az igazi szegény-gazdag!

Brassairól százféle cim alatt is el lehetne beszélni nem csak egy nap, hanem száz nap is. De olvasóinknak még csak egy szép tulajdonságát emlitjük föl: *őszinte és tántorithatatlan unitárius volt.*

Az *Unitárius Közlöny* olvasói most és mindig tanulhatnak Brassaitól a valláshoz és az unitárius hithez való hüségről. Először is azzal jött tisztába már kis gyermek korában, hogy az embernek legdrágább kincse Istene. Ez, a gyermek korában is tudós ember ugy szeretett imádkozni, mint a legáhitatosabb nő. Brassai

nem tudott és nem akart Isten nélkül élni. Ugy érezte, hogy egy a bizonyos dolog, hogy Isten van és ez az Isten jó, szerető és megbocsátó kisérője az ember minden lépésének. Ő tudta, amit az irás mond: ha Isten velem, kicsoda ellenem.

Ezzel az erős hittel ugy fel volt fegyverkezve, hogy senki el nem tántorithatta, ellenben ő mindenkivel perbe szállt, aki Isten ellen szólt, vagy cselekedett. Azért szerette oly igen Istent, mert ő Istennel együtt élve cselekedett minden jót az emberiségért.

Az, aki Istenben, az égi atyában tántorithatatlanul hiszen és bizik, jó unitárius, bármi is legyen vallásának többi része.

Brassai azért védte és támogatta az unitárius vallást hosszu életében mindig, mert meg volt győződve, hogy ezzel az ember elérheti a földön a legteljesebb boldogságot. Brassai mindig boldog volt, pedig sokféle harcot meg kellett harcolnia a tanitókkal a helyes módu tanitásért, az irókkal a tiszta magyarságért, a tudósokkal az igazságért, a zenészekkel és énekesekkel a hamis hangokért, a tanulókkal a restségért és tanulatlanságért. De ha megmondhatta a véleményét nyugodt és boldog maradt tovább is.

Unitárius vallásáért bármikor sikra szállott és minden bajt igyekezett elháritani felőle. Unitárius atyafiait az ő legközelebb álló nagy családjának tekintette s mindig igen jól érezte magát közöttük, mégha ezek nem is értették meg s nem is követték elég hüséggel.

Fölhivom az *Unitárius Közlöny* régi olvasóit, tegyenek tanuságot Brassai bácsi mellett. A *Dávid Ferenc-Egylet* tagjai, kicsinyek és nagyok, higyjék el, hogyha százszor többet dolgoznának az egyletben, akkor sem érnék utól Brassait. Szeretném, ha a D. F. E.-ben tartott felolvasásai könyvét gondosabban olvasnák az egyleti tagok. Szeretném, ha ebben az ünnepi esztendőben fölébredne mindnyájunkban a hüség a nagy Dávid Ferenc és az ő méltó utóda Brassai bácsi iránt.

Érezze meg mindenki, hogy Brassai vér szerint is, lélek szerint is, hit szerint is a mienk s minél többet s minél többször foglalkozunk az ő szép és nagy lelkével, annál jobb szolgálatot teszünk magunknak, nemcsak hitünk erősitésére, hanem lelki boldogságunk biztositására is. Mert kell-e nagyobb boldogség annál, hogy erről a nagy férfiról igy szólhatunk: *ez a mi Brassai bácsink.*

Dr. Boros György.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Brassai emlékünnepek. A Dávid Ferenc-Egyletek elnökségeit fölhivjuk, készüljenek első elnökünket méltóképpen megünnepelni. A D. F. E. fiókja, nőkszövetsége, az ifjusági körök együttesen, vagy külön tartsanak emlékünnepet első nagy elnökünk halála emlékére. Ha elődeinket megtiszteljük, magunkat tiszteljük meg. Az egyleti ünnepélyekre alkalmas költeményt közlünk Pálffi Márton tanár tollából. Brassai most megjelent életrajzából föl lehet olvasni egy-egy részletet. Erre különösen alkalmasok a 277 s következő lapok.

TŰZHELY MELLETT

Brassai emlékére[1])

1.

Az ajkunkon ének, a szivünkben hála,
Brassai-ünnepre fölajzva a hárfa,
Ünnepelni a nagy tanitót, a mestert,
Vagy azt, aki annál is nagyobb, az embert,
De remeg az ének, féli maga szálltát,
Brassai bácsinak, hogyan mondjon hálát,
Hogy ő le ne fujja, hogy ő meg ne unja,
S hogy lelkünk a leckét mégis megtanulja.

2.

Brassai bácsinak nincsen abban párja,
Brassai bácsi az ünneplést nem várja.
A sok beszéd árja tudom, neki fájna:
„Ne tegyetek engem kirakatba bár ma!
Nem arra vagyok én, édes öcsém, büszke,
Hogy tán sokat tudok. Sok tüz, sok az üszke!
De, hogy amit tudok, magam szerzeménye,
Nem vártam, hogy tegyék elébb ábécébe.

3.

A legnagyobb tudóst a gyerek lefőzi,
Olyat tud, amit az öreg sose: nőni.“
De Brassai bácsi itt is csak kivétel,
Ő holta után sem hagy fel a növéssel.
S holta után is csak az a mestersége,
Tanitja az embert a mai leckére:
Helyes magyarságra a talponállásra,
Az életet *értő* filozofiára.

4.

Mi az élet? Egy kis utrakelt buzgóság,
Körülfogja két nagy örökkévalóság,

[1]) Ez nem az ünnepi óda, az más uton küldetett meg az egyházközségeknek. Az ünnepélyes ódai feszesség helyett, vagy mellett talán helyénvalók lesznek ezek az egyszerü rigmusok is.

A végtelen semmi s a végtelen álom,
Szegény kis buzgóság, de nagyon sajnálom.
„Sose sajnáld öcsém, szól Brassai bácsi,
Nem az a nagy, ami szemre óriási.
Tudod-e, hogy mi az örökkévalóság?
Nagyot mondok, éppen az a kis buzgóság.

5.

Az a kis buzgóság, az fiam, a minden,
Elpusztithatatlan, megfizethetetlen,
Az a kis buzgóság, az fiam, a lélek,
Anélkül a világ, nem világ, nem élet.
Anélkül nincs célja az egész világnak,
Nincs értelme a szép hajnalhasadásnak.
Testvér az az ott fenn kiterjesztett éggel,
Az a kis buzgóság egy az Istenséggel.

6.

Az a kis buzgóság, az a jövendőtök,
Engem dicsérettel hjába öldököltök.
Buzogjon a forrás, a magyar láng égjen,
Onnan tudom meg, hogy nem hiában éltem.
Az erőtlen csügged, az erős megállja,
Mindenki a sorsát, maga kalapálja.
Embersors beirva karba, szivbe, főbe,
Olvasd magyar, olvasd s higyj a jövendődbe!“

7.

Ez Brassai bácsi legutóbbi könyve,
Már nem is tintával, könnyel irott könyve.
Holta után irta, lelkét belesirta.
Olvasd magyar, olvasd, ahogy ott van irva.

Pálffi Márton.

Hiszekegy.

Hiszek a bánatban, hiszek az örömben,
hiszem, hogy a könnyek mosolyra derülnek,
hiszem, hogy a Gondra jön majd piros ünnep.

Hiszem, hogy az izmok friss vért pezsegtetnek,
hiszem, hogy a robot visz uj élet-utra,
hiszem, hogy a kinok uj örömök kutja.

Hiszem az akarat megpróbáltatását,
hiszem, hogy sorsunknak lesz feltámadása
s hogy a sirásó az Éden utját ássa.

Hiszem, hogy mindenre, ami most az arcunk
ráncosra ránditja, eljön majd a béke
s hogy a fájdalmunk egy szebb, jobb jövő bére.

Hiszem a bünöket s hiszem a büntetést,
hiszem, hogy a bánat elmulik a földről
s hogy életünk malma gazdag magot őröl.

Hiszem, hogy vigságunk nem hiába kérjük,
hiszek az imában, amely erős vértünk
s hiszem az ünnepet, amely eljön értünk.

S. Nagy László.

Vasárnap.

Vasárnap van! A lelkek szent áldozásának napja. Virágbokrétás fiatalok mosolyognak a napsugáron. Mintha mosolyogna még a fölszálló por is. Édesen ömlik végig az arcokon a fáradtságon szerzett pihenés. A lélek kilehelésének megcsillanása a vasárnap. Virágillat, mosoly, napsugár, öröm, meleg kézfogás, lélekölelkezés, lélekmegérzés nagy találkozója. Nagy találkozás és közös áhitat az aranykalászos mezőkön töltött dolgos napok után. Fájdalomenyhülés, imarebbenés, szépség-érzés, nótakészitő nap, minden vasárnap. Ismeretlen hangulat, kedélytisztulás, uj formaöltés, szárazság után enyhe frissitő harmat a lélek kertjére. Szentség leszállása a szürke köd közé, fényesiteni uj szürke napokhoz és történésekhez az akaratot. Birálat, szemlélet, tervek szövése, uj remények fogantatása, apró alvó szikrák fellobbantatása . . . Ezért áldott és szép a vasárnap! Fátyolból kibontakozott embernek egymáshoz közellépő járása. Daltalan, gondterhes napokra egy pont, honnan nézhet előre és hátra is az ember. Vizsgálhatja erényeit, büneit, eséseit és emelkedéseit, durvaságát és finomságát, méltatlanságát és méltóságát, káprázató jövőbe nézéseit és a porhoz kötött valóságát. Határkő a vasárnap, honnan sokat láthatsz, hallhatsz és azután, ha tudsz és kell önmagadon — győzhetsz. Munka után egy elismerő, jóleső, pihentető tekintet az erő gyümölcsei felett — fohászkodás ez a végigtekintés! Sóhaj és könyörgő tekintet áldott és irgalmas kéz érintése után: Istennel való találkozásra. Igy lesz egy nap a lélek megszentelődésének szertartásos napjává, mikor lehull az ember önmaga előtt sirni, bánkodni, felemelkedik örvendeni a végtelen szeretett országába. Ezért szépül meg az ember vasárnap hajnalán. Ezért a mosoly, az öröm, a lélekcsillanás, a lélek napfényének kibonta-

kozása a boruból a vasárnap. Oh miért nem érzitek ezt ti tépett szárnyu emberek!? Akkor egy evező-lapát dobással közelebb jutnátok a boldogság szigetéhez, mely felé olyan nagyon vágytok, de igy csak távolodtok és csak gyül, gyül a fájdalom, az átok, a mostoha napok sokasága s a vasárnap szépsége is lehull, elhantolódik a sötétség országában. Mert vasárnap nem nyitjátok meg a lelketeket, miért vasárnap a vasárnap kérdése előtt felelni, azért, mert akkor áldozik a lelkem, dobban a magasság felé a szivem s érzem közelségét Uram a te szeretetednek, áldásodnak és gondviselésednek!

Vasárnap! A te igazi tartalmad, léted, célod érzése szálljon a szivekbe, hogy azok megkönnyebbüljenek, Istenre találva meggyógyuljanak.

Torda 1927.

Benedek János
unitárius s. lelkész.

Elhunytak.

Dr. Deák Margit, ki Londonban az unitárius Channing House Scoolnak növendéke is volt, Budapesten 32 éves korában május 26-án hosszas szenvedés után meghalt.

Özv. Wéber Sándorné szül. *Ferenczy Eszter,* Kovásznán május 5-én 80 éves korában sulyos szenvedések után jobblétre szenderült.

Özv. Kövesdi Dr. Boér Jenőné szül. *maros-csügedi Papp Eszter,* Budapesten május 27-én 77 éves korában elhunyt.

E két özvegy mindenike unokahuga volt néhai Kriza püspökünknek.

Petres Kálmán a Marianum igazgatója s a Magyar Nép kiadója, Erdély egyik legrokonszenvesebb férfia s legszebb egyénisége, Párisban május 28-án sulyos szenvedés után megszünt élni. Mélyen érző szive s bizalommal teljes lelke itt marad közöttünk a mi vigasztalásunkra s bátoritásunkra. Nekünk erdélyi magyaroknak e nemes sziv dobogásának megszünte pótolhatatlan veszteséget jelent.

Az elhunyt kedvesek hozzátartozóinak részvétünket nyilvánitjuk s nekik csendes és boldog pihenést kivánunk a mindenek szerető Atyjától, Istenünktől. Emlékük legyen áldott!

Küldjétek gyermekeiteket minél többen a középiskolába és ne vessétek meg a kereskedelmi és ipari pályákat!

NŐK VILÁGA.

Brassai bácsiról.

Abban a pompás, szinekben dus virágcsokorban — mely a hódolatos hála és elismerés illatával lengi körül a mi nagy Brassaink szellem-alakját — igénytelen, jelentéktelen kis hulló szirmocskák e szerény sorok.

Avatott férfitoll Hozzá méltóan emlékezett.* Itt csak asszony szól asszonyoknak . . .

Harminc éve már.

1897 junius 24 reggel 7 óra. A kolozsvári „Vöröskereszt“-kórház betegszobájában örök álomra csukódtak a 100 évet látott derüs tekintetü kék szemek. Az agg kebelből végső sóhaj szakadt s hervadó virágok bucsuillatával szállt a lélek is . . .

A pontosan járó óra, Brassai bácsi érző, nagy szive elnémult örökre.

Ámuló csodálattal, kicsorduló mélységes szeretettel gondoljunk Reá mi asszonyok!

Most, amikor halálának harmincadik évfordulójakor emlékezünk meg Róla, valóban csak most ismerjük meg Őt igazi nagyságában, mikor egész életét olvashatjuk.

Áldott élet! Mi boldogok, hogy ilyen életet magunkénak vallhatunk. Ez áldott élet meleg sugarai reánk is gyakran fényt vetitettek Asszonytestvéreim. Mert Brassai bácsi a komoly tudós, a nagy elhivatásra született tanitómester, *nem kicsinyelte le a nőt,* mint másodrangu lényt, hanem gyöngéd szeretettel, megértő jósággal megtalálta azt az igazságot, mely először az Ő felfogásában nyilatkozott meg, hogy „a nőnek sem testi sem szellemi ereje fokozatában nem lát olyan hiányt, amely őt bármilyen pályától elzárná. Példákkal bizonyitja, hogy kitünő eredményeket ért el a tudományokban is. Tehát szerinte: a nő egész ember“. És Brassai bácsi ez igazságot nemcsak gondolta, de őszintén érezte is. Mert Ő a müvelt, finom érzésü női társaságban volt igazán lelke szerint otthon. Fél életét besugározta az édesanyja forró szeretetének napja, kinek végig engedelmes fia maradt. Később is hosszu pályáján igaz örömet, boldogságot, kedves megértő nőbarátai körében talált, kik közül sokkal levelezett is. E levelek meghatóan tanuskodnak a nagy ember férfias, de egyben lovagiasan gyöngéd, szeretetre húrolt, nemes, önzetlen szivéről.

* Idéztem Dr. Boros György: „Brassai Sámuel élete“ cimü most megjelent müvéből. Asszonytestvéreim szives figyelmébe ajánlom e mű megszerzését Nőszövetségeink számára azon célból, hogy összejöveteleiken részleteket olvasva fel belőle, ismerni és szeretni tanulják Brassai Sámuelt.

Brassai bácsi *szerette a virágokat* . . .

Ugy képzelem, hogy a virágok iránti rajongása, mint titkos poétaság tette lelkét olyan fogékonnyá az örök-szép iránt. Nagyanyja és édesanyja kertjében ismerkedett először a virágokkal. Később fáradtságot nem kimélve, gyönyörüséggel járta a rétet, mezőt s erdők rejtekeit. A növényvilág fönséges bűbája megnyilatkozott szineivel, illatával, egész titokzatos életével. Neki a tudósnak, de Neki a rajongó titkos poétának is. Nőbarátainak névnapján virággal kedveskedett, de azok is elhalmozták kedvenceivel mindvégig. Mikor már némán feküdt halottas ágyán: „egyszerü kórházi takaróval fedték be testét, de annál változatosabb szép virágokkal. Női gyöngéd kezek hozták, ők, akiket egész életében annyira tisztelt és szeretett. Virág, amivel kisgyermekkora óta mindvégig annyi tudással, megértéssel és megérzéssel foglalkozott“. Azután érkezett egy csokor Hermann Ottótól, a volt kedves és mindig hálás tanitványtól: „Jó mesteremnek, Brassai Sámuelnek, szive tájára, mint utolsó üdvözletet“.

. . . És fölnyitották a koporsót, hogy a titkos poéta kihült szivén bucsut leheljen, a letört gyopárcsokor . . .

A Brassai bácsi érzelemvilágának *három hurja volt: a nő, a virág és a zene*. Óh, hogy szerette a zenét! Ő maga is jártas volt abban, de az igazi élvezet gyönyörét akkor érezte teljesen, ha nagy müvészeket hallgathatott. Nem sajnált sem pénzt, sem fáradságot, hanem ha ilyen alkalomról értesült, minden egyebet felejtett s egész vágyó lelkével sietett azt megragadni.

Brassai bácsi kiváltságos gyermeke volt a jó Istennek mindenben. Mikor már kórágyon feküdt s már csak kevés napok voltak számára, meglátogatta egyik általa igen kedvelt hegedüművész: Dr. Hubay Jenő, kinek leveléből ime egy megható kis részlet: „Ott feküdt az agg próféta előttem, hol csukott, hol nyitott, mélázó, könnyes szemekkel s éreztem, hogy Ennek a nemes, nagy embernek, akit legzsengébb korom óta ismertem és szerettem, én játszom el az utolsó akkordot az életben“.

Óh bizony az Ur szerette az ő 100 éves gyermekét, mert szép életet, szép halált engedett Számára. Zene, virág, szerető női szivek könnyharmata kisérték utolsó utjára az áldott szivü Brassai bácsit.

Ürmösi Károlyné.

Kolozsvári főgimnáziumonknál a Kriza önképzőkör és a Ferencz József unitárius kör május 22-én tartotta évzáró-gyülését. A multkor tartott Beethoven-emlékünnep mellett is ez az ünnepség méltán megérdemli a legnagyobbfoku dicséretet s leghálásabb elismerést. Dr. Borbély István igazgató, Vári Albert vallástanár és Ütő Lajos zenetanár buzgó és céltudatos vezetése mellett ifjuságunk sokat s szépet produkált. Ütő Mária, Pusztay Pál és Fikker János mellett a főg. tanulóinak a szereplő tagjai is valóban megérdemelték a sok és lelki tapsot.

Misszió.

Évi jelentés a brassói Unitárius Egyházközségben az 1926. évről.

(Folytatás.)

Különösen egy dologra szeretnék még a lehető röviden reámutatni. És ez az *egyházi adózás* kérdése. Egy kis jóakarattal és megértő támogatással könnyü kérdés is lehetne ez, de jelenleg a legnehezebb dolgok közé tartozik, pedig a mai egyházi adónk még a házvétel terhével sem több, mint más megalapozottabb egyházaké. Sajnos, tisztelet a kivételeknek, az egyház fenntartásának a gondja igen sokaknál a legutolsó sorban áll. S ami még szomorubb, a legenyhébb és előzékenyebb formában jelentkező hang nyomában is igen sokszor harag és szenvedélyeskedés jár.

Nem tehetem, hogy ne emlitsem meg azoknak nevét, kik az egyházi adó beszedésében — a legtöbben dijtalanul — a vezetőség segitségére jöttek. Ezek: Török Sándor, István Sámuel, Gagyi Dénes, Tóth Ferenc kebli tanácsosok, Sándor Gergely és Kerekes Dávid egyházfiak, Ilkei Ferenc, Orbán Ferenc, Gyulai Mózes, Bálint Áron, ifj. Csere Samu, Pál Árpád, Horváth Andrásné, Fitori Miklós egyháztagok, s akit legelőször kellett volna emlitenem, Fazekas József gondnok afia, kinek buzgó eljárását köszönetnyilvánitás mellett kell jegyzőkönyvbe foglalnunk. De a buzgó eljárás mellett is szinte megdöbbentően sok a hátralék, több mint 50.000 Leu. Ezeket felhajtás végett át kellett adni a hatóságnak, mely a behajtási dijat az összegre még ráüti. A vezetőség nem szivesen fordul ilyen módszerhez, mert a mulasztók a baj okát nem önmagukban, hanem rendesen a vezetőségben keresik. Pedig a vezetőség többször küldött ki kérés formájában figyelmeztetést az év folyamán a hivekhez, de sokan számba sem vették. Meghatároztuk, hogy a könnyebb fizetés végett negyedévenként történjék a befizetés, hisz a fizetések havonként esedékesek s egyébre nem támaszkodhatunk. Többen még azok sem tartották be a határozatot, akik hozták.

Volt egy kedvező alkalom, melynél fogva simán és minden nehézség nélkül lehetett volna az egyházi adózás egyrészét megoldani. A fütőházi pénztáros úr ugyanis ingyen, szivességből elvállalta, hogy a fütőháznál alkalmazott hiveinktől havi részletekben levonja a dijat s az egyháznak elszámolja. 30-nál több emberből csak 10 ment bele ez igazán célszerü megoldásba. A többi azt mondta, hogy el fogja intézni maga. S bizony többen nem intézték el. A f. évben még három csatlakozott a mult éviekhez s ezek eljárását ismét csak dicsérettel emlithetem. Akik a mult évben a havi levonásba beleegyeztek, év végén a befizetésről nyugtát kaptak. Igy lesz a f. év végén is.

Magam részéről nagyon szeretném, ha a levonásba minél többen, illetve mind beleegyeznének, mert magukat is, az egyházat is sok fáradságtól megkimélnék.

Viszont azt is szeretném, ha a f. évben is akadnának többen olyan buzgó egyháztagok, akik a lakóhelyük közelében lakó hivektől az egyházi adó felszedésére vállalkoznának s igy a világi vezetőségnek segitségére mennének.

Az áldozatkészség a mult évben is elég szépen nyilatkozott meg, amennyiben Aranykönyvünk végösszege mintegy 52.000 Leu. Itt emlitem meg, hogy a közelebbi karácsony alkalmával is a nőegylet buzgóságából közel 60-an cipő, ruha stb. segélyben részesültek.

A mult közgyülés óta 6 *kebli tanácsi gyülést* tartottunk. Sajnos voltak olyan kebli tonácsosok is, akik egyetlen egy gyülésen sem jelentek meg és ki sem mentették magukat. Pedig a presbiterség minden egyházközségben olyan megtiszteltetés szokott lenni, mely csak a legjobbaknak jár ki s minden tekintetben példaadást kiván. Nincs szándékomban a mulasztókat nyilvánosan megróni, de akik a kebli tanácsi gyüléseknek a felén, vagy többön megjelentek s igy az egyházközség ügyeiért a felelősséget is hordozzák, azoknak a buzgóságát azzal is méltányolni akarom, hogy névszerint felemlitsem. Ezek, a vezetőségen kivül: Török Sándor (5), Szabó Sámuel (5), Karácsony Ferenc (3), Bálint János (4), Szinte Ferenc (5), Sándor Gergely (4), Dr. Hankó Domokos (3), Hegedüs Mihály (4), Tóth Ferenc (4).

Az egyházközség vagyoni helyzetét a pénztáros számadása tárja fel. Minthogy erről részletes elszámolás lesz a mai gyülésen, itt csak az alapok végösszegét emlitem: 1. Egyházfenntartási-alap 27.745·20 L, 2. Köz-alap 11.427·— L, 3. Templom-alap 292.204·75 Leu, 4. Konfirmálók-alapja 2315·— L, 5. Szabó Lajos emlékére urvacsorai-alap 351·— L, 6. Albertfy Sándor és neje orgona-alap 88·— L, 7. Kovács Lajosné sz. Kriza Ilona emlék-alap 1058·— L, 8. Orgona-alap 1618·— L, 9. Amerikai szeretetadomány 640·— L, 10. Killyéni Endre-alap 1182·— L, összesen 338.628·95 Leu. Az előbbi évihez képest gyarapodás 151.575·64 Leu. Ezzel szemben a ház után fennálló adósság 400.000 Leu. Az egész vagyon Kádár Sándor pénztáros gondos kezelésében van.

A kebli tanács tagjai közül a mult évben elhunyt Benedek János afia. A legrégibb egyháztagok és kebli tanácsosok közé tartozott. Buzgóságát és egyházszeretetét azzal gondolom legjobban méltányolni, hogy minél több hozzá hasonló buzgóságu egyháztagot kivánok egyházközségünknek. Pihenjen csendesen, emléke legyen áldott.

Ezek voltak nagyjában azok, amiket egy rövid jelentés keretében elmondani akartam. Sikerült-e olyan képet tárni fel, melyből a jók nagyobb buzgóságot, a közönyösek némi érdeklődést meritenek az egyház ügyei iránt, nem tudom, de szeretném. A jó szándék nem hiányzott.

A jövőre vonatkozólag csak azt kérem egyházközségünk minden tagjától, hogy legyen jóakarattal és a tőle telhető buzgósággal az egyház iránt. Magamról nem szólok, mert mindent türni, soha el

nem csüggedni s méltatlanságok és szenvedések idején is mosolygó arcot mutatni: a „pap“ fogalmához tartozik. De azt nagyon kérem, hogy az egyházközség többi vezetőit, akik az egyházközség érdekében felelős munkát végeznek, becsülje meg mindenki. Ez a legkevesebb, amivel szolgálataikat méltányolhatjuk. Aki a saját maga által választott tisztviselőket sem becsüli meg, bizony az magát sem becsüli meg. Kérem jelentésem tudomásul vételét. *Kovács Lajos.*

A vallás és az élet.

(Felolvastam Nagyenyeden egy ünnepség alkalmával.)

A vallás és az élet kérdése bámulatos két kérdés; de nem is akarom én e kérdéseket minden vonatkozásaikban tárgyalni és kimeriteni. Megelégszem azzal, ha szeretett hallgatóim megajándékoznak figyelmükkel legalább addig, amig mégis egy pár kérdésre megpróbálok feleletet adni.

1. Első kérdésem, melyet felvetett nekem a nagy kérdező: *az élet és a vallás kezdetére és végére vonatkozik. Mikor kezdődtek s mikor végződnek?*

Mielőtt válaszolni próbálnék, bizonyos megszoritásokat teszek. Az élet a földi létre korlátozottan van elképzelve gondolatomban s a vallás pedig a földön élő emberrel kapcsolatban. Igy nem gondolok a világegyetemre s ebben a csillagok birodalmára, ami természetesen végtelenül összezsugoritja az Univerzumhoz képest az élet és a vallás fogalmát; de még mindig elég nagynak hagyja arra, hogy emberi elménkkel ne legyünk képesek annak teljes átfogására.

A *kezdetre* és a *végre* vonatkozóan csak hitemet mondhatom el s tudományosan nem nyilatkozhatom. Én azt hiszem, hogy az emberi élet kezdeténél ott volt a vallás s az ember vallása nem hal meg addig, mig élete ki nem vész; ha egyáltalában lesz valamikor vége az emberi életnek. Más szóval, az ember vallás nélkül soha sem volt és soha sem lesz. Nem egy és nem 10, vagy 100 emberről van szó, hanem az emberi-nem egészéről. Nem igaz az, amit a XVIII. és XIX. század nagy tudósai állitottak, hogy kezdetben a vallás volt minden s eljön az idő, amikor az nem lesz semmi. Nem igaz, hogy a vallás tudatlansághoz van kötve s a tudós nem ismeri azt. Amig ember lesz a földön, addig mindig lesz vallás is az emberi életben. E tekintetben teljesen nyugodtak lehetünk.

2. Második kérdésem *az emberi vallás megnyilatkozási helyére vonatkozik az ember-életében. Hol és mikor vagyunk vallásosak?*

Az ember már meglehetős kezdetleges állapotában istene (v. istenei) tiszteletére bizonyos szentélyeket épitett, ahol imádása tárgyával valamilyen formában foglalkozott.

Még akkor is, amikor papok még nem voltak, gyakoriak vol-

tak a különböző áldozatok (elkövetett bűnért, elnyerendő kegyért, hála kifejezésére stb. stb.) s mikor e ténykedéseket a papok szervezték, akkor lassanként egész rendszere épült ki az áldozati ceremóniáknak.

Mi protestánsok ezeket sem ismerjük s nem is gyakoroljuk; de az emberiség egy része ma is él velük s ezért gondolkozásunknak tárgyai kell, hogy legyenek.

Az áldozati hely, a szentély együtt fejlődik a templomokkal s bámulatosak azok a gyönyörü épületek, melyeket az emberi-nem épitett fel a föld minden helyén a legkülönbözőbb vallások közepette. (Bécsi Szentistvánt, kölni dom, párizsi Notre-dame, londoni Szentpál, liverpooli székesegyház, római Szentpétert, milanói székesegyház stb.)

A kolozsvári, brassói, besztercei, gyulafehérvári, nagyenyedi stb. templomok itt nálunk is elárulják azt a lelkületet, mely épittetőiket áthatotta: *mindent az Isten dicsőségére!*

De minek épitette nemzeti fejedelmi templomát bölcs Salamon kb. 1000 évvel Kr. e. ha nem annak és nem azért, hogy abban Jáhvé, a zsidók szolgaságból szabaditó, hatalmas istene otthont találjon; hogy abba a frigyládát a szerződéssel együtt elhelyezzék s meghatározott időkben áldozzanak az Úr tetszése szerint?

A *szentélyek, templomok, székesegyházak* története arról győz meg minket, hogy az Istent az épületekben képzelték el vagy képzelték megjelenni az ember meghallgatására; vagyis eme helyek az ember részéről az *Istenimádás*, a *vallásgyakorlás* helyeinek tekintettek.

Nem mindenki és nem mindenkor tudta, hogy az Isten nem lakozik kézzel csinált templomok szűk falai között csupán s nem mindenki és nem mindenha értette meg, hogy a vallás megnyilatkozásának helye nem csupán a templom, vagy székesegyház, hanem bármely hely, hol Istenünkkel foglalkozni óhajtunk kellő áhitattal.

Emlékezhetnek k. hallgatóim, hogy az első keresztények borzasztó üldöztetéseik közepette földalatti katakombákba gyültek össze és ott imádták azt az Istent, kit Jézus ismertetett meg velük, a szeretet Atyját, az emberiség élő Istenét.

Nagy érték, drága hely a templom az ember életében, ahol megvonhatja magát és elvonulva az élet viharai közül, csendesen elmélyedhet Atyjával, Istenével való benső beszélgetésében.

Kinek volna lelke, hogy csak gondolatban is megszentségtelenitsen egy ilyen helyet aljas cselekedetekkel s ki ne adna szivesen embértársainak arra, hogy őt az Isten tiszteletére és igaz imádására épitendő templom fölemelésében segitse?

Bizonyára közöttünk ilyen nem akadna s mégis meg merem kockáztatni én is, hogy nemcsak a templom lehet a vallásos cselekvények, az imádkozás és általán istentisztelet helye, hanem bármely más hely, ahol alázatos szivek benső lelki jósággal, bűnbánattal és szeretettel Istenükhez emelkedni megpróbálják.

Sőt többet mondok ennél s határozottan állitom, hogy az a

vallásosság, amely *csak a templomban* és szentélyben nyilatkozik meg s a templom küszöbén belül marad kijövetelünk alkalmával, egészségtelen, nem valódi vallás.

Nem mindenki tudja ezt. Igen sokan a templomban áhitatosak, imádkozók, olvadékonyok, bűneiket megvallók s bocsánatért esdeklők s mihelyt otthagyják a szenthajlékot, hol bűnbocsánatot vettek, ugy tesznek, mint Jézus tanitásában az az alak, akinek a gazdag hajlékában sok adósságát elengedte, ő azonban a kapuban a neki tartozó szegény embert véresre verni nem átallotta.

Az ilyen vallás az embert *kétlakivá* teszi: *vallásossá* és *vallástalanná. A templomban vallásos, az életben vallástalan.*

Istenem, milyen gyarló is az ember! E pillanatban szemforgatva könyörög s következő percben az utcán káromkodik, irgalmatlan és kegyetlen tényeket képes végrehajtani. Ott bocsánatot kér, itt kegyelmet nem ismer; ott térdepel, itt rugdalózik; ott sir, itt könnyekre fakaszt; ott érzelmes szivű, itt érzéktelen hustömeg; ott magát ostorozza, itt másokat korbácsol.

Nagyon sok esetben a vallás megnyilatkozási helye csak a templom s az élet csak alsóbbrendű emberi életformáknak szintere. Afiai, testvéreim a Jézusban, ez nem jól van igy. Tőlünk a minket szerető Isten, a mennyei édes jó Atya azt követeli, hogy *életünk minden pillanatában* vallásosak legyünk. Az igazi vallás nemcsak bizonyos időkben, bizonyos helyeken s bizonyos előirásos módon nyilatkozik meg, hanem betölti egész lényünket s minden pillanatban átdobog folyton nemesedő szivünkön és örökre meghatároz a szeretet érzelmével.

Én ha valóban vallásos lény vagyok, nemcsak vasárnap és nemcsak a templomban vagyok meghatva Isten közelségétől és jóságától, hanem bárhol és bármikor és mindannyiszor, mikor érzelmileg, értelmileg vagy akaratilag, akár egész lelki életemben át vagyok hatva az örök szellem szeretetének melegsége által. Az igazi vallás az igazi ember életének egyik alapeleme, kedélyének megnyugtatója, szive érzésének magasba röpitője, elméjének végtelenbe szárnyaltatója s egész lényének az Isten szeretete által áthatottá tevője.

Igy *a valódi vallásos* ember *élete* mindig vallásos élet. Nehéz ez állapotot elérni, nehéz érezni, hogy mi és az Atya egyek vagyunk; nehéz kiküzdeni a lélek uralmát a lázongó test felett, de nem lehetetlen. A *vallás* azt jelenti *életünk* számára, hogy mi minden pillanatban, örökkétig rendületlen hittel és bizalommal hiszünk és bizunk az Istenben s őt Atyánkat szeretjük teljes szivünkből, lelkünkből, erőnkből és elménkből. Azt is jelenti, hogy nemcsak őt szeretjük, hanem áldott keze munkáját s igy a nagyra hivatott világot is embertársainkkal egyetemben.

3. Harmadik kérdésem, hogy a világ életében az ember, aki nem én vagyok, hanem Jézus szerint az én testvérem, az Istennek gyermeke milyen viszonyban van velem, mint valóban vallásos lénnyel? Mit jelent *a vallás és testvériség* fogalma egymás mellett?

România cimerében van *egy gyönyörü mondás:* Nihil sine deo! = Semmit se Isten nélkül, vagyis mindent Istennel. Ki ez az Isten? Az, akit Jézus hirdetett? A szeretet Atyja, az emberiség megtartó, megbocsátó, kegyes és szeretettel teljes Istene? Óh, mert hogyha az, akkor egykoron e honnak határai közt minden ember boldog leend? Ez az Isten az igaz emberek Istene, ez az igazság haladását óhajtja s akinek igaz élete lesz, Istenével egyetemben megbecsültetik, mert semmit Isten nélkül, mindent Istennel.

Az Istenszeretet nem ér véget az Istennél, hanem jelentkeznie kell az isteni lélekkel megáldott emberrel szemben is s igy az igazi vallás megköveteli a gyakorlati életben embertársainknak szeretetét.

Az élet akkor nemes, akkor áll hivatása magaslatán, ha abban az ember a jóságot valósitja meg s ez a jóság az erkölcsös ember ténykedése által létesül. Igy a vallás és az élet, vagyis a vallás és az élet koronája, az erkölcs testvéri jobbot nyujtnak egymásnak s a vallás és testvériség az élet teljességét, megszentelődését, tökéletessé válását jelenti.

Hamis és álnok beszédet szól, aki azt mondja, hogy szereti az Istent és áldoz neki; de megveti, nem szereti, nem segiti Isten gyermekeit, embertestvéreit. A vallás a mindennapi életben tétetik próbára s a pillanatok tevékenykedésében szolgáltat tanubizonyságot tartalmáról és értékéről; a vallás a testvériségért való munkájával Istenországának lesz munkása.

4. Negyedik kérdésem *az élet és az Istenországának a viszonya?* Tagadhatatlan, hogy az ember élete bármilyen volt, a tökéletesedés mindig lehető volt benne. Soha célhoz nem jutott, de célját bizonyos mértékig megközelitette.

Mikor Jézus nemes tanitását elrebegte s az Istenországa közeledését hirdetni merte — Lukács evangélista szerint — arra gondolt, hogy ez az ország az emberek szivében lakozik s onnan terjedhet el annyira, hogy magába ölelje a jó uton járó, törekvő emberiséget. Megközelithető és megvalósitható tehát ez ország eme felfogásban s nem helyezendő a mennyek birodalmába csupán, melyhez ember élve hozzá nem juthat, csak halála után a lelkek birodalmában.

Nagy dolog ez afiai! Ez azt jelenti, hogy a ma duló ádáz tusakodás, irigykedés és testvérgyülölet nem felel meg a jézusi élet követelményeinek s nem is érheti el célját; mert az elnyomó az elnyomottban uj energiát támaszt s bosszut bosszuval toroltat meg. A fegyver nem képes az élet teljes kiirtására, a fegyver visszahatást vált ki használata nyomán s a hadakozó minden kardcsapással önön lelkét semmisiti meg... Helytelen a gyülölködők életiránya s élettevékenykedése; mert aki nem az Istenországát épiti, aki szóval az Isten ellen cselekszik, aki Isten teremtményeit, gyermekeit elpusztitani óhajtja: az valóban Istent támadja alkotott művében s az Istenországát akadályozza kialakulásában.

Pedig megmondta Jézus szelleme Saulnak a damaszkusi uton, hogy nehéz, nagyon nehéz *az ösztön* ellen rugódozni.

Az igazi élet tehát nem egyéb, mint az Istenországának lassu és folytonos valóraváltása. Ennél a földön értékesebb dolgot végezni nem lehet s minden nagy vallásalapitó szeme előtt ott lebegett a gondolat valamilyen formában, mit a kereszténység inspirálója, a názáreti Jézus olyan szerencsésen juttatott kifejezésre.

Az Istenországában az Isten a kormányzó hatalom; mondhatnók a segitő szülő s a földön minden embernek engedelmes gyermekeként kell viselkednie s teljesitenie az Isten akaratát. Hogy mi az Isten akarata, azt megtudjuk Jézus tanitásából s a lélek örökértékü sugalmazásából. Az isteni akarat nem önző, nem kizárólagos, nem egyoldalu és nemcsak bizonyos köröket és népeket istápoló, hanem minden és bármely becsületes és értékes törekvést irányitó és segitő hatalom. Ez nyilatkozik meg a jó szülő, jó gyermek, jó testvér, jó barát, jó egyházi és jó nemzeti polgár életében és munkájában: általában a testvéries, segitő, megbecsülő, értékelő önzetlen szeretetben.

Az élet az Istenországának a próbája és a szintere s igy a vallás, mint Istenszeretet, ennek az életnek egyik alapvető, értékes tulajdonsága.

5. *Ötödik kérdésként* az áll előttem, hogy az emberi életben az *egyén* milyen értékkel és feladatokkal bir a *vallást* illetőleg. Némelyek azt gondolják, hogy a társadalom ugy keletkezett, hogy az egyes emberek összeállottak és különböző célokból egymással megegyeztek s mint a mai társulatok is teszik, közös érdekeik miatt együttmüködtek.

Ezzel ellentétben ugy áll a dolog, hogy az emberi társadalom sehol sem ismeri el a történelem folyamán föllépő életben az *egyéneknek* egyéni értékét és különállását. *A család, a rokonság, a helység, a törzs, a népfaj, nép* stb. áll előttünk az életben s mindenki engedelmeskedni tartozik a közösség hatalmának. Az egyes ember, az egyén csak annyi értékkel bir, amennyit szolgálni tud a köznek s csak akkor jó, ha engedelmeskedik a közakaratnak. Aki ennek ellenszegül, az halál fia.

Jézus az emberben nem a *rabszolgát* becsüli meg, hanem az *Isten gyermekét* s szerinte minden ember az Istengyermeke és arra van hivatva, hogy az ő akaratát teljesitse. Mindenki lelke és szive értékes s mindenki és bárki szolgálhatja saját munkájával a közösség igazi érdekét, ami nem mások elnyomásában, hanem segitésében és nevelésében áll.

Igy nemcsak én vagyok értékes, hanem más is lehet az s lehetünk mindnyájan azok, ha hivatásunk szerint saját szivünk érzésén és lelkünk áhitatán keresztül szolgáljuk ama szent közösséget, mely magába öleli az összes jó emberek legnemesebb törekvését, az Istennek országát.

Jézus is egy hatalmas egyéniség volt s az Istennek gyer-

meke, ki a régi tanitásokat megjavitotta s az ember felfogását mélyitette és nemesitette. Más egyének is képesek lehetnek erre, mint a történelem folyamán látjuk s magunk alázatos lelkéből is megérthetjük és ezért az *egyénnek* meg van a vallás életében az a feladata, hogy időről-időre megjavitsa, kikorrigálja a mult esetleges tévedéseit és hiányait s értéke abban áll, hogy teljesiti ama szent megbizatás szerinti kötelességét, mit Istentől, mindnyájunk Atyjától kapott. Isten akaratát rendesen az egyéni sziv és lélek érti meg s a mi hitünk szerint, erre nemcsak Jézus volt képes, hanem már előtte a próféták s más nagy lelkek és utána szintén az emberiség legkiválóbb gondolkozói, nevelői és tevékenykedői is. Isten akarata nincsen csak egy Egyházhoz kötve s nem volt a maga teljességében csak Jézushoz kötve sem, hanem a folyton haladó életben az egész emberi-nem van arra hivatva, hogy megismerje Istenét s teljesiteni próbálja különböző utakon annak parancsolatát, akaratát, törvényét.

Mindannyian tehát testvéreim, lehetünk képesek arra, hogy Istennek egy-egy igazságát testesitsük meg egyéni élményeinkben és életünkben, de a társasélet törvényei szerint nagyobb a valószinüsége annak, hogy a nagyobb történettel biró intézmények az egyénnél helyesebben járhatnak el. Ezért vallás dolgában az *Egyház* általában a maga hivatásos életében inkább képviselheti és képviseli is az Isten akaratát; de — amint Jézus példája is mutatja — akadhatnak egyének, akik mélyebbre tudnak tekinteni minden más intézménynél és egyénnél.

Az *egyénre* azonban áll a szabály, hogy önmagában nem keresheti az élet célját, mert az életnek csak az az igazi fia, aki maga mellett megérti és értékeli a társas közösséget is.

Jézus nagy szivével és mélyre tekintő lelkével továbblátott az előtte élő embereknél s a kizárólagos nemzeti érzés mellett megismerte az általános emberi értékét is. Amidőn azonban magában és embertársában Istengyermekét ismerte fel s minden egyénre nézve vallotta e felfogást, ugyanakkor nem fordult egyoldaluan a család, a faj, a nemzet s általában a társas közösségek ellen, hanem ezeket elismerte s betaglalni iparkodott azokat az Istenországa körébe, ahol mindenik sajátosan szolgálhat a közösségnek s szolgálhat saját egyéni hivatásának is.

Nekem, mint egyénnek, akkor van igazi vallásos értékem, ha az Istenszeretet következtében a földön minden olyan közösséget és egyest megbecsülök, amely és aki a leghivebben szolgálja az egész emberiségnek jóirányu haladását — ami egybeesik az Isten akaratával.

* * *

Kedves testvéreim akár egyéni, akár nemzeti küzdelmeinkben tekintsünk hivatásunknak szentségére s magunk előtt szemlélvén Jézus fölemelő példáját, bizodalmunkat el ne veszitsük az örök igazság biztos diadalmában! *Dr. Kiss Elek.*

Külföld.

A Szabadelvü Keresztények Nemzetközi Congressusa Prágában.

Szeptember 4-én nagy napja lesz a szabadelvü vallásos kereszténeknek, ekkor tartja 8-ik congressusát ez a nemzetközi szervezet, mely intézményesen szolgálja a szabadelvü vallásos mozgalmak propagálásának nagy ügyét. A világ minden részéről össze fognak gyülni ez alkalommal Prágában azok a vezéregyéniségek, akik meggyőződése szerint a vallás sem zárkózhatik el az élet, haladás és fejlődés követelményeitől. A congresszust a cseh nemzeti egyház érseke és Capek Norbert a prágai unitárius missio kiváló, lelkes vezetője hivják össze. Titkára W. H. Drummond, a mi lelkes barátunk, aki legutóbb a mult ősszel nejével együtt több egyházközségünket meglátogatta.

A congressus főtárgya: A modern gondolkodás hozzájárulása a vallás fejlődéséhez.

Az Unitárius Theol. Akad. öt tanára és két hallgatója, az unitárius lelkészi kar egy képviselője, a Dávid Ferenc Egylet nőszövetségének szintén egy tagja fogja képviselni az erdélyi unitárius egyházat. Kivánatos volna azonban, hogy minél többen vegyünk részt rajta. Ritka alkalom, hogy aránylag ilyen közel legyen hozzánk a congressus. Volt már Londonban, Bostonban, Berlinben, de ilyen közel még egyszer sem volt. Kedvező körülmény az is, hogy a congressus ideje valószinüleg összeesik a prágai mintavásárral s ez esetben tetemes vasuti kedvezményt is kapnánk Csehszlovákia területén s megspórolnók a cseh vizumot.

A kongresszus négy napig, szept. 8-ig tart. Felkérjük mindazokat, akik hajlandók résztvenni, hogy legkésőbb julius 1-ig jelentsék be ebbeli szándékukat lapunk szerkesztőségénél, hogy a congressus vezetőségét idejében tájékoztassuk a résztvevők számáról.

Varga Béla.

A segesvári unitárius egyházközségnek május 28-án este igen szépen sikerült estélye volt a városi nagy teremben, mi Nagy Béla lelkész állandó és kitartó fáradozását dicséri.

A város közönségéből faji és felekezeti különbség nélkül jelentek meg s gyönyörködtek a következő műsorban: Hegedü és zongora-nyitány (Lelkes László, Nagy Margitka), szabadelőadás (Dr. Kiss Elek), vonós négyes (Dr. Weiskircher Ernő, Orendi Zelma, Graef Adolf, Dr. Márkus János), felolvasás Vajda Jánosról (Adorján Jenő), szavalt Adorján Jenőné, zongorázott Lelkes László, mit egy egyfelvonásos vigjáték követett.

Estély után reggelig tartó tánc volt.

Kedves olvasóinknak boldog és kellemes pünkösti ünnepeket kivánunk.

Egyleti élet és munkásság.

A D. F. E. ügyvezető alelnöke sajnálattal jelentette a választmánynak, hogy Br. Petrichevich-Horváth Árthur elnök ur őmélt. gyengélkedése miatt lemondott elnöki tisztéről. Amidőn a választmány a lemondást a legnagyobb sejnálattal veszi tudomásul, jelzi, hogy a közgyülésen be fogja tölteni az elnöki széket világi afiai sorából.

Szent-Iványi Sándor kolozsvári lelkészünket a D. F. E. választmánya megválasztotta titkár-jegyzőjének s Közlönyünk egyik társszerkesztőjének. Örömmel üdvözöljük ez uj és biztató erőt.

Többek figyelmébe. Nap-nap után érkezik panasz hozzánk, hogy a D. F. Egylet müködése elé a hatóságok akadályt gördítenek azon a cimen, hogy nem tudunk felmutatni belügyminiszterileg jóváhagyott alapszabályokat.

A kolozsvári Törvényszék 4093—1924. sz. döntésében már kimondotta, hogy az Egyházak kebelében és fenhatósága alatt müködő vallásos egyesületek szabadon müködhetnek s alapszabályaik állami hatóság által való külön megerősitése illetve jóváhagyása fölösleges. Főhatóságunk ezt a döntést annak idején körlevélben közölte esperes és lelkész afiaival. Ennek alapján pl. a Torda-Aranyos körben, hol az alsóbb hatósági közegek egy időben szintén sokat akadékoskodtak, az esperes közbenjárására a katonai hatóság rendelete biztositotta az egyleti élet szabad müködését.

Ennek alapján fölhivjuk a figyelmet arra, hogy az Egylet müködésének a helyi hatóság által való akadályoztatása esetén, forduljon az illető fiókegylet elnöksége köri esperes afiához, hogy a katonai hatóság engedélyének kikérésével, a fenti döntésre hivatkozva, egyszersmindenkorra elejét vegyék a zaklatásoknak. Ahol pedig ennek ellenére is akadályokat gördítenek az Egylet müködése elé, ugy kérjük, hogy a konkrét eseteket sürgősen jelentsék be a Főhatóságnak, hogy a kellő intézkedéseket megtehesse.

Egyleti élet Nyomáton. Ritkán hallat magáról, de annál eredményesebb egyleti életet teremtett a nyomáti egyházközség. Különösen a Nőegylet müködik mintaszerüen Pethő Kálmánné, helybeli lelkészné buzgó és szakavatott vezetése mellett. Minden héten összejövetelt tartanak, hol az egyházközség tagjainak bevonásával élvezetes programm keretében, a valláserkölcsi életet elmélyitő nemes szórakozásban részesitik az egybegyülteket. A templomot az Egylet tagjai tartják tisztán, sőt ők maguk meszelik, környékét pedig közös akarattal gyönyörü virágos kertté varázsolták. Az itt levő virágokat az asszonyok ültetik, gondozzák a papné vezetésével, aki maga is jó példával jár elől a munkában. Pethő Kálmánnét külön is ki kell emelnünk, mint aki valóságos mintaképe a jó papnénak, lelke az egyházközségnek, aki a betegeket vigasztalja, jó tanáccsal, sőt tápláló ételekkel is ellátja. A Nőegylet által rendezett mükedvelői előadások messze hiresek. Mindezeket örömmel jegyzi fel Egyesületünk vezetősége s buzditó és követendő például ajánlja azon egyházközségünknek, ahol még nincs ilyenféle munka.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

A Brassai emlékünnepélyt Kolozsváron junius 12-én tartják meg, mikor az 1887-ben végzetteknek 40 éves találkozójuk lesz (Hadházy Sándor.)

Demeter Lőrinc iskolai felügyelőgondnok beiktató ünnepélye május 28-án volt a székelykereszturi unitárius főgimnázium uj épületének szép és tágas tornatermében.

11 órakor kezdődött az ünnepség és folyt le a következő műsorral: 1. Te benned biztunk (közönség éneke), 2. imát mondott Lőrinczi István vallástanár, 3. megnyitót tartott Dr. Elekes Dénes felügyelőgondnok, 4. székfoglalót olvasott fel Dr. Demeter Lőrinc uj felügyelőgondnok, .5. „Üdvözlés“, énekelte Lőrinczi Géza tanár vezetése mellett a főg dalkara; az E. K. Tanács nevében üdvözletet mondott Dr. Boros György egyh. főjegyző, a főg. nevében Gálfalvi Sámuel igazgató, a teol. akad. nevében Dr. Kiss Elek dékán, a kereszturi egyházkör nevében Katona Ferenc esperes, a lelkészkör nevében Ütő Lajos elnök. „Szeret, imád, magasztal“ éneklésével ért véget az ünnepség, mit a régi intézet nagytermében egy népes és barátságos ebéd követett. Istennek segedelme legyen az uj felügyelőgondnokkal s áldása munkáján!

Alsójárai unitárius egyházközségünkben május 8-án nagy ünnepségek voltak, amennyiben ekkor szentelték fel uj harangjukat és a Teol. Akad. is meglátogatta e szép egyházközséget és egy ünnepélyt is rendezett ott.

Nagy Dénes lelkész rendezése folytán 8-án reggel egy autóbusz vitte ki a teologiai ifjakat Járába és közben meglátogatták a gyönyörüséges Géczi-várat Magyarléta községből.

Lelkész és lelkészné, valamint az egész egyházközség a legszivesebben fogadta a vendégeket és az ünnepségek szépen kidiszitett templomban fölemelő érzések között folytak le. Imát mondott Lőrinczy Dénes esperes. A harangszentelő beszédet Dr. Varga Béla teol. tanár tartotta, Ütő Lajos zenetanár vezetése mellett ifjaink énekeltek; voltak még énekek és szavalatok. A püspöki üdvözletet Dr. Mikó Lőrinc titkár tolmácsolta, E. K. Tanács nevében Hadházy Sándor pénztáros afia beszélt, mely után a lelkész olvasta fel a harangok történetét s az adakozók neveit.

Délutáni vallásos ünnepély keretében beszédet mondott Dr. Kiss Elek dékán s pár helyi szereplő kivételével teol. ifjak töltötték ki a szerepeket. Az egyházközség derék ifjusága este szindarabot adott elő a lehető legnagyobb sikerrel, minden dicséretre méltóan.

Kedves emlékekkel gondolunk e szép napra s kivánjuk, hogy fakadjon áldás még az emlékeiből is az egyházközség életében!

Rava és Bordos egyházközségeinkben máj. 22-én emelkedett érzések közt nagy ünnepiességgel tartatott Istentisztelet azon alkalomból, hogy Dr. Kiss Elek dékán és Dr. Varga Béla teol. tanár meglátogatta e két egyházközséget hiterősitő és valláserkölcsi épitő célzattal.

Ravában a templomban d. e. egyházi beszédet mondott Dr. Kiss Elek s „Miért vagyok én unitárius“ cimen beszélt Dr. Varga Béla. Kántor vezetése mellett énekeltek az iskolás-gyermekek és szavaltak: Biró Izsák lelkész és helybeli ifjak is. Lelkész üdvözlő beszédet mondott. Presbiteri konferencián beszélt Dr. Kiss Elek és a hivek részéről Bereczky Lajos egyháztanácsos. Mlt. Simény György és Schuller afiai is jelenvoltak.

A bordosi délutáni Istentiszteleten bibliát magyarázott Dr. Varga Béla, az unitárizmusról beszélt s presbiteri konferenciát vezetett Dr. Kiss Elek. Voltak szavalatok és énekek; Biró Izsák lelkész üdvözlő beszédet mondott. Keresztesi Dénes szentgericei lelkész is jelen volt.

A kereszturköri unitárius lelkészkör 28-án reggel ülést tartott Ütő Lajos elnöklete mellett s sok üdvös és nagyfontosságu határozatot hozott.

Elhatározta, hogy a köri-gyermek ügyét felkarolja, a kereszturi iskolai alapitványt gyarapitani fogja, a marosi lelkészkör átiratát magáévá teszi s kebelében erkölcsi-birószágot létesit. E nagy időkben a nagy feladatokat csak puritán tiszta lelkek és erős akaratu, önfeláldozó szivek tudják megoldani. Mi csak üdvözölni tudjuk a lelkészi körünket, melyben megvan a jóakarat ahhoz, hogy Egyházunk érdekeiben együtt munkáljon azokkal, akik az ő munkáját értékelni tudják.

Tordaturi tudósitónk örömmel jelenti, hogy ott is megalakult id. Zöld Józsefné elnök, Bodóczy Sándorné alelnök vezetése mellett a Nőkszövetsége. Választottak titkárokat, pénztárost, ellenőröket és 8 választmányi tagot. Müködésükhöz Isten segedelmét kérjük.

Ugyanezen egyházközségben közgyülésen kimondták, hogy lelkészi lakot fognak épiteni. Közmunkával csinálnak mindent. A pénzt megajánlás és kirovás utján szerzik be. Négy osztályt állapitottak meg (2000, 1000, 500, 250 L). Szükséges 72.000 leu. Aki a közmunkában nem akar részt venni, 3000 leuval válthatja meg. Közakarattal nagy dolgokat lehet elvégezni.

Tordatur és Komjátszeg Bodóczy Sándor turi lelkészünk inditványára május 22-én kirándulást tett a „Miklecz“ nevü kb. 5 km. távolságra levő erdőbe. Mintegy ezeren vettek részt, még a vének is ott voltak.

Reformátusok és unitáriusok közösen templomoztak a szabadban s délután mulatságos népünnepélyt tartottak.

A kiránduláson a turi papilak épitésére 6000 leut adományoztak.

Ha mozognak a szivek, meg fog mozdulni még a föld is. Gyakoroljuk a nyári kirándálásokat!

Nyugtázás. Az egylet pénztárába március 25-től május hó 26-ig előfizetői és tagsági dijat fizettek: Ferenczy Sándor Alsójára, Csiky Lászlóné Marosvásárhely, Fodor Lajosné, Markovics Jánosné, Mérész Józsefné, Molnos Lajos Fogaras, Incze Mihály,

Mátéfi János, Id. Szentgyörgyi János Nagyszeben, Hegedüs Gyuláné Kézdivásárhely, özv. Vernes Józsefné, Czupor Ferenc Torockó, Boros György Erzsébetfalva, Nagy Árpád Dombó, Unitárius Egyházközség Kökös, Laborfalva, Sepsikőröspatak, Árkos. Id. Barabás Lajos, Barabás Gábor, Dahlström Kálmánné, Lőrincz Károlyné, Veress Sándor, Barabás Lina, Gelei Sámuel, Dancs Lajos Árkos, Nagy Lajos, Sigmond Tamás Kökös, Székely Kelemen Sepsikőröspatak, Régeni György Kálnok, Benedek András, Keresztes Gyula, Barta Lajos, Ferencz Lajos, Darkó Lajos, Gazdag Miklós Nagyajta, Dimén Gergely Vargyas, Kádár József Dés, Dávid F. Nőegylet Recsenyéd, Fülöp Domokos. Mezei Vilma, Unitárius Nőkszövetsége Muzsna, Erdős Mihály, dr. Borbély Béla Torda, özv. Szabó Áronné, özv. Bartha Józsefné, id. Gvidó Béla, Pap György Dicsőszentmárton, Kilyéni Sándor Marosludas, Izsák Abel Rava, Bartalis Erzsébet Székelyudvarhely, özv. Csongvay Lajosné Marosvásárhely 1927-re; dr. Tóth György Budapest, id. Tóth György Bölön, ifj. Bardócz Ferenc, dr. Borbély Béla, Deák Ferenc, Keméndi Zsigmond, Nagy Balázs, Székely Miklósné, Unitárius Egyházközség Torda, Lőrinczy Miklós, Mikó Lászlóné Nyárádszentlászló, Miklós János a Samué Dombó 1926-ra; Székely Sándor Kolozsvár, Gyöngyösi Károly Talmács, Máté István Recsenyéd 1925—1927-re; Szuchy Jánosné Kolozsvár 1924—1927-re: Szabó Rezső Kolozsvár, Pálffy Géza Karácsonfalva, Erdős Mihály Torda 1924—1926-ra; Darkó Aladár, dr. Lőrinczy Ákos Torda 1923—1926-ra; Katona István Torda, Unitárius Egyházközség Kálnok 1925—1926-ra; Unitárius Egyházközség Bölön, Nagyajta, Szabó Ferenc Dicsőszentmárton 1926—27-re; Péter Lajos 110 L 1924—6, Sándor Irma 110 L 1924—6, Zöld Mária 80 L 1925—6, Fodor Irma, Ádám Józsefné 80 L 1925—6, Kapronczai Sándorné 40 L 1926, Patakfalvi Józsefné T. 40 L 1926, Főgimnázium önképzőköre Keresztur 40 L 1926, özv. Nagy Mózesné 40 L 1926.

Alapitói dijban fizettek: dr. Borsai Áron, dr. Nagy Miklós Bánffyhunyad, dr. Ferencz József Kolozsvár 500—500 L; Gál Karolina Szentgerice 300 L; dr. Varga Béla Kolozsvár 200 L; Szentmártoni Bálint Buzaháza, dr. Szatmári Miklós Szind 250—250 L és Boros György Erzsébetfalva 100 L. Kolozsvár, 1927. május 26-án. *Gálfi Lőrinc* pénztárnok.

Szerkesztői üzenet: Jövő számunk hozza a többi beküldött és ki nem adott anyagot.

Lelkésztársaimat tisztelettel kérem néhány példányban kiküldött „Erdélyi kulturális kérdések“ c. füzetem megtartására, ill. értékesitésére, hogy igy fizetésükből levonathassam az árat.

Kevés számban még áll rendelkezésemre. Ára 20. leu.

Dr. Kiss Elek.

Szerkesztik: Dr. Kiss Elek, Pap Domokos, Pálffi Márton, Szent-Iványi Sándor, Dr. Varga Béla.

Előfizetési ár: Egész évre 60 L. Magyarországra 90 L. Egyes szám ára 8 L. Akik a 60 L.-t egy összegben előre befizetik, a Dávid Ferenc-Egylet rendes tagjainak tekintetnek. Örökös alapitódij 500 L. Minden pénz **Gálfi Lőrinc** egyleti pénztároshoz küldendő.

Nyomatott „Corvin“-könyvnyomdában Cluj-Kolozsvár, Str. Iorga (volt Jókai-utca) 17 sz.